VOKALIZZAZZJONI TAL-VERBI MALTIN

(Tagħrif Bibljografiku u Fonoloġiku)

v. Il-verbi tas-Sura Mnissla *Qtâl* jew *Qtiel* insibuhom li għandhom it-tieni Sura Mnissla billi fuq il-għamla ewlenija: *qatal*, *qatel* itennu bħal oħrajn it-tieni konsonanti. Il-vokalizzazzjoni ta' dawn hija: *a-a*, *e-e*, *e-a*. Eż: *Ħaddar*, *ħammar*; *ċekken*, *sewwed*; *kerrah*, *bellah*, *dejjaq*, *xejjaħ*, *mellaħ*. Il-verbi *e-a* għandhom l-aħħar konsonanti gutturali jew aspirata.

vi. Il-Moħfijin itennu l-konsonanti dgħajfa *j* jew *w*. Il-vokalizzazzjoni tagħhom hija: *a-e; e-e; a-a; e-a*. Eż: *Għawwem ħawwel*; *dewwem*, *dewweb*; *għajjar*, *fawwar*; *dewwaq*, *rejjaħ*.

vii. Il-verbi Torox, kif ukoll il-verbi denominativi, u l-verbi Imnisslin l-oħra kollha, iżommu, tista' tgħid kollha kemm huma, il-vokali tal-Mamma fl-Ewlieni inkella finnom li minnu jitnisslu. Hekk minn: *sadd*, *saddad*; *raqq*, *raqqaq*; *qarr*, *qârar;* *ħeff*, *ħeffef*, (jew *ħaffef*). Iżda *ħabb*, *ħabbeb*. Hekk minn: *qala'*, *nqala'*; minn *lewa*, *ltewa*; minn *ħabat*, (*ħâbat*) *tħâbat:* minn *wiżen*, *ntiżen*; minn *ħamar* (*aħmar*), *ħmâr*; minn *għaġeb* (*għaġġeb*), *stagħġeb*; minn *nebaħ*, *stenbaħ*; minn *xemx*, *xemmex*; minn *demel*, *demmel*; iżda imbagħad minn: *nagħas*, *niegħes*; *qagħad*, *qiegħed*; *fehem*, *fiehem*; li biex jissawru f'verbi mnisslin itawlu l-ewwel vokali *a* u *e* li jsiru *ie*; minn *ħeba* nagħmlu *staħba*.

PARTIĊIPJI.

Il-vokalizzazzjoni tal-Partiċipji Attivi timxi fuq il-prinċipju ġenerali li ttawwal l-ewwel jew it-tieni vokali tal-Mamma fil-verbi trilitteri jew kwadrilitteri, jiġifieri f'dik ta' *â* jew *ie*; fil-verbi intransitivi titwal il-vokali ta' l-ewwel u fil-verbi transitivi l-vokali tat-tieni sillaba : *Ħefa*, *ħâfi*; *ħema*, *ħâmi*; *raqad*, *rieqed;* *niżel*, *nieżel*; *siket*, *sieket*; minn: *qatel*, *kiteb*, *ħatab*: (*ħattab*), *ħarat* nagħmlu l-part. attivi jew nomi ta' l-aġent *qattiel*, *kittieb*, *ħuttâb*, *ħarrât*. Hekk ukoll minn *ħawtel*, *sensel* nagħmlu *ħawtiel*, *sensâl*,

Fuq is-sura tan-nomi ta' l-aġent tal-verbi sħaħ, *qatel*, (*qattal*), *qattiel*; minn *ħat* (jew *ħiet*). *sad*, *għam*, *biegħ*, nagħmlu : *ħajjât*, *sajjied*, *għawwiem*, *bejjiegħ*, jiġifieri bil-vokalizzazzjoni *a-â*; *a-ie*. Il-verbi tat-tielet konsonanti dgħajfa bħal *mexa*, *ġera*, *qara*, flok ma jtawlu l-vokali tat-tieni sillaba bħal *qattiel* itennu t-tielet konsonanti u jispjċċaw bid-dittong *ej* flok *ejj* u hekk jagħmlu *mexxej*, *ġerrej*, *qarrej* flok *mex-*

xiej, *ġerriej*, *qarriej*, fejn il-vokalizzazzjoni hija: *e-e*; *a-e*, jiġifieri bl-ewwel vokali skond dik tal-mamma.

Xi verbi Moħfijin flok ma jtawlu l-ewwel vokali itennu fin-nofs il-konsonanti *j* (li tidher għal *j* u *w*) u jieħdu l-vokalizzazzjoni: *e-e* jew *a-e*. Hekk minn *miet*, *sam*, *ħan* nagħmlu l-parteċipji attivi (jew aġġettivi, li jistgħu ukoll jieħdu s-sens avverbjali, bħal *mejjet*,*sajjem*, *ħajjen*, flok *miejet*, *sâjem*, *ħâjen*, bħal minn *diem*. *dejjem* (avv.).

N.B.—Il-forma *ħajjât*, *sajjied* tal-verbi moħfijin jeħduha dawk il-verbi li iktarx għandhom tifsira transitiva. Dawn il-parteċipji attivi, bħall-verbi sħaħ (eż: *ħabbież*, *żebbiegħ*, eċċ.) huma nomi ta' l-aġent li jfissru *sengħa*, *professjoni*, *arti*, fil-waqt li l-forma *mejjet*, *sajjem*, (*miejet*, *sâjem*), bħal fil-verbi sħaħ, (eż: *biered*, *rieqed*), jeħduha dawk il-verbi li iktarx għandhom tifsira intransitiva u jfissru *stat*. Hekk ukoll nistgħu ngħidu għaż-żewġ forom ta' parteċipji attivi minn verbi tat-tielet konsonanti dgħajfa : *miexi* u *mexxej*, *ġieri* u *ġerrej*, fejn il-forom *miexi*, *ġieri* jfissru *stat*, u joqogħdu bħala aġġettivi, u xi mindaqqiet biex juru għemil fit-temp present (attwali), u l-forom *mexxej*, *ġerrej* huma nomi ta' l-aġent.

Il-vokalizzazzjoni tal-Parteċipji Passivi tinbena iktarx fuq dik ta' l-Imperativ ta' l-istess verb, iżda tiġi li tikser f'vokali li jaqblu max-xeħta tal-konsonanti u x-xorta ta' vokali karatteristika.

Il-parteċipju passiv isir dejjem biż-żieda ta' *m* preformativa fil-bidu ta' l-Imperativ, it-tieni persuna singular. Fil-verbi trilitteri ewlenin ta' żewġ sillabi, il-parteċipju passiv ibiddel il-vokali f'dik ta' *u*. Eż: minn: *qabad*, *aqbad* = *maqbud;* minn *għażel*, *agħżel* = *magħżul*.

Il-vokali karatteristika tal-bidu tiġi li tinbidel f'*a* meta din tkun *o* u l-ewwel konsonanti hija *r* jew gutturali (*q* jew *ħ*). Eż : *Ħareġ* = *oħroġ* = *maħruġ*; *rabat* = *orbot* = *marbut*; *radam* = *ordom* = *mardum; qatel* = *oqtol* = *maqtul*.

Fil-verbi bl-aħħar konsonanti dgħajfa *j* jew *w* il-parteċipju passat jew passiv jispiċċa bl-*i* (bil-konsonanti *j* wara) flok *û* bl-aċċent imkarkar. Fejn fil-verbi sħaħ għandna *maqtul*, fil-verbi bl-aħħar konsonanti *j* imissu ikollna: *mitfîj*, *merħîj*, eċċ. fejn *j* tinxorob fil-vokali *i*. Il-vokali *i* issamma' l-aċċent tagħha imkarkar meta tiżdied fit-tarf id-desinenza *a* tal-femminil, eż: *mormij-a*, *mormîja*.

Meta l-ewwel konsonanti hija gutturali (*ħ*, *q* jew *għ*), il-vokali *a* titbiddel f'*o*. Eż: *Ħeba*, *aħbi*, *moħbi*; *qela*, *aqli*, *moqli*; *għema*, *agħmi*, *mogħmi*.

Il-partiċipju passiv jew passat tal-Verbi Moħfijin, li huma intransitivi, bħala regula, isir fuq il-għamla ta' l-ewwel sura mnissla, jiġifieri, billi jżidu *m* ma' dik is-sura. Eż: *Dar*, *dawwar*, *mdawwar*. Dawk li huma transitivi, jagħmlu l-partiċipju passat jew passiv fuq dak tat-trilitteri sħaħ. Eż: *Sab*, (*sajab*) *misjub*; *qis*, (*qejes*) *meqjus*.

Il-verbi Torox jagħmlu l-partiċipju passat jew passiv billi jdaħħlu l-vokali twila *u* bejn it-tieni u t-tielet konsonanti, u vokali *i* jew *a* bejn il-preformativa *m* u l-ewwel konsonanti, Hija *a* jekk il-konsonanti hija *r* jew gutturali, u hija *i* jekk tkun konsonanti oħra. Eż: *Ħatt*, *maħtut*; *għadd*, *magħdud*; *radd*, *mardud*; *sadd*, *misdud*.

Fil-verbi kwadrilitteri jew imnisslin tiżdied il-preformativa *m*. Eż: *Qalleb*, *mqalleb*; *tertaq*, *mtertaq*, u l-vokali ma jittifsux. Fil-verbi mnisslin minn verbi tat-tielet konsonanti dgħajfa, il-vokali *a* ta' l-ewwel sillaba titbiddel f'*o*. Eż: *Għatta*, *mgħotti*; *għadda*, *mgħoddi*; *ħalla*, *mħolli*; *saqqa*, *msoqqi*.

Il-vokalizzazzjoni tal-verbi, li kif rajna, hija msensla ma' liġijiet ta' reqqa fonoloġika, ma deherlix li setgħet tidħol fis-sehem tat-Tieni Ktieb tal-Grammatka Maltija li ħriġt dan l-aħħar, mingħajr ma ngħabbi l-moħħ ta' l-istudent b'biċċa studju li iktarx tmur fi Ktieb ieħor fejn il-Fonetika jkollha sehem kbir ma' dik tal-Morfoloġija avanzata.

A. C.